

INHOUD

Vooraf

1 In de Weerribben

Van Nederland via Ossenzijl naar Blokzijl

2 Vooral in De Wieden

Van Blokzijl via Giethoorn naar Sint Jansklooster

3 In het hoge land van Vollenhove

Van Sint Jansklooster via Vollenhove naar Zwartsluis

4 Vooral in het oosten

Van Zwartsluis via Wanneperveen naar Steenwijk

5 In het hoge land van Steenwijk

Van Steenwijk via Willemsoord naar Oldemarkt

6 In de noordwesthoek

Van Oldemarkt via Kuinre naar Nederland

Dank

Kaart en routebeschrijving

Bronnen

Op de Tweede Bokvaart

1 IN DE WEERRIBBEN

Van Nederland via Ossenzijl
naar Blokzijl

Ik ben in Nederland. Echt waar, de oranje letters op het witte plaatsnaambord langs de Veldhuisweg bevestigen het. Ik kan de aanvechting om er een foto van te maken nog net weerstaan. Aan de andere kant van Nederland, hemelsbreed maar zo'n honderd meter verder, hoort nog zo'n bord te staan. Ze zijn nogal geliefd, die bijzondere plaatsnaamborden.

Een klein hoopje huizen is het maar, ze lijken willekeurig neergekwakt in het landschap. Nederland telt één sloot en twee straten. Nou ja, de ene straat is eigenlijk het verlengde van de andere. Een brug scheidt de twee, want er is dus ook die sloot. En dan heb je nog wat rietvelden en grasland rondom, dichtbij en wat verder weg. Dat is het wel.

Ik sta op die brug over de Roomsloot. De Veldhuisweg maakt hier een haarspeldbocht. Even verder gaat-ie Rietweg heten. Kijk ik achter me, dan zie ik een wijdse groene vlakte: gras en nog meer gras. Daarachter is nog net een stukje Baarlo te zien, en de kerktoren van Blokzijl. Maar ik kijk nu liever voor me. Zie het daar liggen: Nederland, negen huizen groot. Vijf aan de ene kant van het stroompje, de oude 'dorpsweg', vier aan de andere. Er zullen misschien twintig mensen wonen. Maar niet alle huizen zijn permanent bewoond, dat zie je zo.

Over Nederland

Nederland, het is een vlekje nu. Maar in de achttiende en negentiende eeuw was het een bloeiend dorpje, met veehouders, turfmakers, rietsnijders en vissers, meer dan honderdentwintig bij elkaar. De Roomsloot wurmde zich er dwars doorheen, net als nu nog.

Nederland is best oud. Het zou zo maar kunnen dat hier in de middeleeuwen al mensen woonden. Ze waren beschermd tegen niet al te hoog

In Dwarsgracht

2 VOORAL IN DE WIEDEN

Van Blokzijl via Giethoorn naar Sint Jansklooster

Ik ga langs de rotonde rechtdoor, het stadje in. Nou ja, Blokzijl is eigenlijk geen stad. Het kreeg in 1672 stadsrechten van koning-stadhouder Willem III, maar deze zijn door Overijssel nooit erkend. Dat veel Blokzijligers hun woonplaats hardnekkig stad blijven noemen begrijp ik goed.

De Kuinderdijk wordt Kuinderstraat, en even later Bierkade. En dan: kijk die havenkolk, het stadsplein van Blokzijl. Kijk die deftige huizen, statige koopmanshuizen, trap-, klok- en halsgevels alsof het doodnormaal is. Kijk die platbodems in de kolk, de schilderachtige straatjes eromheen.

De Bierkade, de Brouwersstraat, de Domineeswal, de Kerkstraat, de Groenestraat, de Noorderkade, het Oude Verlaat – ze grossieren hier in rijksmonumenten uit de zeventiende, achttiende en negentiende eeuw. Nogal wat huizen hebben een gevelsteen. Die op Bierkade 8 heeft er wel drie. Hier was vroeger een bierbrouwerij gevestigd. ‘Leeft Vromelick A 1630’ is de tekst op een steen in de zijmuur van een zeker niet historisch pand op de hoek van de Bierkade en het Oude Verlaat. Ooit sierde deze steen een Doopsgezind kerkje dat op deze plaats stond. Dat mocht vanwege zijn historische waarde niet worden gesloopt. Maar het gebeurde in het nachtelijk duister toch, zo vertelt de overlevering.

Blokzijl, dat is echt andere koek dan de plaatsjes waar ik tot dusver was. Alles hier verraadt een rijk en bijzonder verleden. Dat maakt nieuwsgierig.

Over Blokzijl

De Steenwijker Aa mondde oorspronkelijk bij Baarlo door de ‘Baerlesiele’ in de Zuiderzee uit. In 1438 is de uitwatering iets naar het zuiden verlegd, naar waar nu Blokzijl ligt. Net onder de hier nieuw gebouwde sluis, de Steenwijkerzijl, lag al sinds 1375 de Vollenhoofsezijl. Die zorgde voor de af-

Op de Leeuwaterkampen

3 IN HET HOGE LAND VAN VOLLENHOVE

Van Sint Jansklooster via Vollenhove naar Zwartsluis

Ik ben op de oeroude Veneweg, nog steeds. Die gaat hier zowaar wat oplopen. Ik zie nog even het moeraslandschap links en rechts, en dan is daar ineens het hoge land van Vollenhove.

Hoe kwam het ook alweer dat dat er ‘zo ineens’ lag? Het Scandinavische landijs kwam in de voorlaatste ijstijd – heel grofweg van ruim tweehonderd duizend tot ruim honderdduizend jaar geleden – ongeveer tot aan de lijn Haarlem-Utrecht-Nijmegen. Het duwde de bevroren bodemlagen in een aantal fasen op tot heuvelruggen. Het ijsfront begon na een geleidelijke klimaatverandering aan zijn terugtocht. Het stagneerde een tijdje ter hoogte van de lijn Hoogeveen-Steenwijk-Vollenhove-Urk-Gaasterland-Wieringen- Texel en het duwde daar nog een keer een wat lagere stuwwallenreeks op: zie daar het golvende landschap van Vollenhove en ook Steenwijk. Dat is het verhaal – maar niemand die helemaal zeker weet hoe het gegaan is.

De heuvels van Vollenhove reiken van Barsbeek in het oosten tot aan De Voorst in het westen. Het hoogste punt ligt op de Kloosterkampen, iets ten zuiden van Sint Jansklooster. Het steekt tien meter boven het moerasgebied uit.

Ik kan verder. De Veneweg komt uit op de Kloosterweg. Die naam maakt nieuwsgierig. Maar ik moet toch eerst even naar de watertoren, die hoge stoere zuil op misschien ook wel het hoogste punt in het landschap. Een oriëntatiepunt in de verre omgeving, niet alleen voor wie op de meren vaart.

De watertoren is in 1931 gebouwd in de stijl van de Amsterdamse School. Ik zie baksteen, maar daar zit gewapend beton onder. De torenschacht heeft lange, smalle vensters en in- en uitspringende hoeken – en een vlaggestok. Op de stompe punt liggen donkergrijze dakpannen. De vier grote ramen zijn vast niet oud.

Het Waterbedrijf Vitens droeg de watertoren in 2011 over aan BOEi.

Langs het Meppelerdiep

4 IN HET OOSTEN VAN DE KOP

Van Zwartsluis via Wanneperveen naar Steenwijk

Ik ben even niet in de gemeente Steenwijkerland. Zwartsluis maakt met Genemuiden, Hasselt en het grootste deel van buurtschapje Mastenbroek deel uit van Zwartewaterland.

Het Westeinde, de straat hier aan de uiterste zuidwestkant van Zwartsluis, was vroeger de doorgaande weg. Vanuit Blokzijl en Vollenhove kwam je zo het plaatsje binnen. Ook de tram van Blokzijl naar Zwolle wong zich hier doorheen.

Na een paar honderd meter staan karakteristieke, niet al te grote huizen schouder aan schouder, aan weerskanten van de smalle straat. De meeste zijn uit de negentiende eeuw, enkele zijn een stukje ouder. Links van de bocht ligt de Arembergersluis, de Arembergergracht begint hier. Aan de andere kant van de weg ligt De Waai, een kleine doorbraakkolk, met een aansluiting op het Zwartewater.

Die Arembergergracht loopt van hier tot aan het Beulakerwilde, maar oorspronkelijk tot aan de Vaartsloot, net voor het Giethoornsche Meer. Joan de Ligne, graaf van Aremberg, stadhouder van Friesland, Overijssel, Drenthe en Groningen sloeg twee vliegen in één klap toen hij hem tussen 1560 en 1564 liet graven. De gracht bracht niet alleen een flinke verbetering van de waterhuishouding van het achterland, de stadhouder had er ook persoonlijk financieel voordeel bij. Hij had nogal wat landerijen tussen Zwartsluis en het Giethoornsche Meer en de gracht liep vooral door zijn eigen turfvingebied. Turf nam als brandstof hoe langer hoe meer de plaats in van hout, dat na de grootschalige ontbossingen schaars was geworden. Voor het vervoer was een goede verbinding met Zwartsluis een ware uitkomst.

De graaf zou niet lang plezier hebben van zijn 'Aremberger grafte'. Hij werd in 1568 door zijn baas Alva naar het noorden gestuurd, liep daar Adolf van Nassau tegen het lijf en sneuvelde in de slag bij Heiligerlee. Zijn weduwe bleef met tien kinderen achter in Vollenhove.

In het Steenwijkerwold

5 IN HET HOGE LAND VAN STEENWIJK

Van Steenwijk via Willemsoord naar Oldemarkt

Was ik in Wanneperveen op de Gasthuisdijk al op weg naar het Gasthuis in Steenwijk, hier op de Gasthuislaan ben ik dat nog steeds, vermoed ik. De Gasthuislaan was in vroeger tijden de uitvalsweg van Steenwijk naar Zuidveen en Giethoorn, en later ook naar de Noordoostpolder. Nu is de iets verder oostelijk lopende Vendelweg de koninklijke weg naar het zuiden.

De Gasthuislaan loopt recht op Rams Woerthe af, een bijzonder gebouw, omgeven door een bijzonder park.

Rams Woerthe

Rams Woerthe staat in de top 100 van de Nederlandse rijksmonumenten. De villa is in 1899 door de Amsterdamse architect A.D.N. van Gendt gebouwd voor de nogal bemiddelde Steenwijker houthandelaar en filantroop Jan Hendrik Tromp Meesters. De familie Tromp Meesters speelde anderhalve eeuw lang een grote rol in de Steenwijker samenleving. Al in 1743 runde Hendrik Jan Mesters (met één e toen nog) een eek- en volmolen aan het Steenwijkerdiep, later waren drie leden van de familie burgemeester van Steenwijk.

Van Gendt, hij bouwde ook het Amsterdamse Concertgebouw en de Stadsschouwburg, zette voor Jan Hendrik een huis neer met veel art-nouveau-invloeden. Een prachtig voorbeeld van ‘Nieuwe Kunst’, de Nederlandse variant van Jugendstil of art nouveau.

De naam Rams Woerthe komt van een burgemeester Ram, die hier in de achttiende eeuw een groot stuk land – een woerthe, een weiland – had langs de oevers van de Steenwijker Aa.

Uit de plattegrond van het huis blijkt de interesse van Tromp Meesters en Van Gendt voor het Engelse landhuis. Rondom de centrale hal met een majestueuze eikenhouten bordestrap liggen de salon, de eetzaal, de woon-

Op de Hammerdijk

6 IN DE NOORDWESTHOEK

Van Oldemarkt via Kuinre naar Nederland

Het Lange Pad is ongetwijfeld een eeuwenoud kerkenpad. Het was een eind lopen, van Kalenberg naar de kerk in Oldemarkt. De houtwallen die sinds de middeleeuwen aan beide kanten lagen, verdwenen stuk voor stuk in de jaren zeventig en tachtig. Als pleister op de wonde verschenen langs het Lange Pad als vanzelf weer de kenmerkende bosplanten, zoals grote muur en hulst.

Het pad eindigt nu aan de rand van een in de jaren zeventig tegen Oldemarkt aangeplakte buitenwijk. De straten, en dat zijn er niet weinig, heten hier allemaal De Hare. Noem het een eerbetoon aan die andere havezate die het schoutambt Oldemarkt-Paasloo heel eventjes rijk was. Het havezaterrecht werd in 1712 al verplaatst naar een pand in de Bisschopstraat in de stad Vollenhove, met behoud van de naam, maar met een extra a: de Haare. Waar de Hare precies heeft gestaan? Vermoedelijk aan de Hareweg, zuidwestelijk van de wijk De Hare. De Paaslooër Allee liep er na die haakse bocht aan het eind van het Braambos bijna recht op af: De Hare en Huize Paasloo waren burenen.

Het Lange Pad loopt pal langs het negentiende-eeuwse Vijverbos. Midden tussen de hoog opgaande eikenbomen ligt een langgerekte vijver, die wordt gevoed door een wel. ‘De Viever’ is in 1835 aangelegd als werkvoorzieningsproject. De idee was dat Oldemarkt in tijden van nood altijd een voorraadge schoon drinkwater zou hebben. Maar dat viel tegen: de apotheker uit Steenwijk vond de kwaliteit van het water ondermaats.

De plantenwereld is dat niet, met als het hun tijd is het bosgierstgras, het gewoon bosviooltje, het maarts viooltje, de grote muur, de bosaardbei en de bosanemoon.

Het Lange Pad is opgenomen in het Jabikspaad, van Sint-Jacobiparochie naar Hasselt. Wie wil kan vandaaruit nog even door naar Santiago de Compostella. Het parcours van hier naar Hasselt gaat via Paasloo, Kalen-

KAART EN ROUTE

